

РОЗВИТОК НАВИЧОК АНАЛІЗУ ШКІЛЬНОГО ПІДРУЧНИКА МАЙБУТНІМИ ВЧИТЕЛЯМИ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Ключові слова: *шкільний підручник з англійської мови, аналіз, переваги, вимоги, недоліки, навички.*

У статті здійснена спроба розглянути ефективні прийоми аналізу шкільного підручника з англійської мови студентами напряму підготовки «Філологія. Мова і література (англійська)», які зможуть бути ними використані у практичній діяльності під час вибору підручника для роботи в школі, враховуючи його недоліки та переваги.

Постановка проблеми. Вивчення сучасних вимог до шкільних підручників з англійської мови, їх обговорення, розширення, узагальнення є необхідною умовою для критичного аналізу, переосмислення та вдосконалення існуючих зразків, а також створення підручників нового покоління з їхнім урахуванням. Формування у студентів навичок аналізу шкільних підручників є запорукою осмисленого їх вибору для роботи в школі.

Аналіз останніх досліджень. Проблема аналізу шкільних підручників з іноземних мов цікавить як вітчизняних, так і зарубіжних науковців упродовж тривалого часу. Це пояснюється збільшенням інтересу до питання підручникотворення у зв'язку із трансформаційними змінами в галузі освіти та євроінтеграційними підходами. Так, серед відомих дослідників цієї проблеми можна виділити І.Л. Бім, Н.П. Басай, Н.М. Бібік, О.І. Гузь, В.М. Мадзігона, В.М. Плахотника, В.Г. Редька, Л.В. Калініну, І.В. Самойлюкевич, Р. Sketon, Н. Widdowson, К. Willing та інших, які у своїх працях звертались до проблем змісту, структури, критеріїв, вимог до підручників з іноземних мов, апробації навчальних матеріалів тощо. Не залишились поза увагою науковців загальні теоретичні засади і дидактичні принципи побудови змісту підручника (А.Р. Арутюнов, Д.Д. Зуєв, О.Я. Савченко та ін.), концептуальні положення

оцінювання якості шкільних підручників (Л.В. Биркун, Н.М. Буринська, Т.О. Лукіна та ін.), проблема укладання шкільних підручників та виявлення недоліків (О.О. Коломінова, К. Рожер'єр, А.М. Кондаков, Л.В. Петько, О.Б. Тарнопольський та ін.), проблеми створення ефективного шкільного підручника (Л.В. Биркун, О.Д. Карп'юк, А.М. Несвіт, О.С. Пасічник, В.Г.Редько, Н.П. Чумак та ін.) тощо. У щорічних вітчизняних виданнях «Проблеми сучасного підручника», «Іноземні мови», «Іноземні мови в навчальних закладах» автори висвітлюють власні концепції, шукають нові підходи, шляхи вирішення проблеми створення сучасного ефективного шкільного підручника з англійської мови. Водночас, наявні праці не вичерпують усіх проблем, які перед науковцями ставить сьогодення.

У своїй статті ми ставимо за мету розглянути ефективність прийомів формування навичок аналізу шкільного підручника у майбутніх учителів англійської мови.

Виклад основного матеріалу. Глобалізаційні та інтеграційні зміни сьогодення спонукають до внесення певних коректив у зміст навчання іноземних мов. На часі зміна парадигми сучасної шкільної іноземної освіти та підходів до її реалізації.

Основні тенденції оновлення змісту навчання іноземних мов у сучасній середній школі були узагальнені В.Г. Редьком. Серед них:

- комунікативне спрямування навчального процесу;
- діяльнісний характер процесу навчання;
- особистісно орієнтоване навчання;
- взаємопов'язане навчання іноземної мови і культури її носіїв;
- взаємопов'язане і збалансоване навчання всіх видів мовленнєвої діяльності;
- ситуативне спрямування навчального процесу;
- активізація самостійної діяльності учнів;
- розвиток креативного мислення та творчої комунікативної діяльності учнів;

- використання групових форм навчальної діяльності;
- культурологічне спрямування процесу навчання;
- діагностування / самодіагностування рівня досягнень учнів тощо)

[3, 16-17].

Основним засобом реалізації оновленого змісту навчання є підручник. Теоретичну модель сучасного підручника з іноземної мови розглядають відповідно до його двоєдиної сутності (як носія змісту іншомовної освіти; як засобу навчання іншомовного спілкування) [5, 14].

Зазначимо, що ефективність процесу навчання англійської мови в середній школі значною мірою залежить від якості власне мовного, мовленнєвого, ілюстративного та інформаційного матеріалу, використаного в підручнику. Враховуючи сучасні цілі навчання іноземних мов, а також технології їх реалізації (методи, способи, форми, засоби, види навчальної діяльності) В.Г. Редько виділяє такі пріоритетні принципи добору мовного, мовленнєвого, ілюстративного та інформаційного матеріалу, як:

- 1) принцип прагматичності та соціальної ефективності;
- 2) принцип комунікативної цінності навчального матеріалу;
- 3) принцип тематичної організації навчання іншомовного спілкування;
- 4) принцип науковості;
- 5) принцип врахування навчального досвіду та міжпредметних зв'язків;
- 6) принцип автентичності;
- 7) принцип достатності та доступності;
- 8) принцип концентричного вивчення тем для спілкування;
- 9) принцип мінімізації змісту навчання;
- 10) принцип частотності;
- 11) принцип типовості та варіативності мовного і мовленнєвого матеріалу;
- 12) принцип диференційованого навчання;

13) принцип культуровідповідності та культурної цінності навчального матеріалу;

14) принцип виховної, освітньої та розвивальної цінності навчального матеріалу [3, 68-75].

Оновлені та уточнені принципи добору мовного, мовленнєвого, ілюстративного, інформаційного матеріалу зумовлені тенденціями розвитку іншомовної освіти і враховують комунікативно-діяльнісне, особистісно орієнтоване та культурологічне спрямування навчального процесу. Ці принципи мають важливе значення для формування навичок критичного аналізу підручників майбутніми вчителями англійської мови. Загалом, дисципліна «Аналіз підручників з англійської мови» носить практичне спрямування, а вироблення навичок аналізу шкільних підручників безумовно є необхідним компонентом у підготовці вчителя. Серед ефективних прийомів формування навичок аналізу шкільного підручника нами були виділені наступні: критичний аналіз, оцінка, узагальнення, порівняння, класифікація, конструювання, моделювання тощо, які дають можливість виокремити найефективніший шкільний підручник серед рекомендованих.

Зазначимо, що під час проведення практичних занять із дисципліни «Аналіз підручників з англійської мови» студентам було запропоновано проаналізувати в міні-групах / групах шкільний підручник / комплекс відповідно до принципів добору мовного, мовленнєвого, ілюстративного, інформаційного матеріалу. Як з'ясувалося, таке завдання було для них цікавим і не викликало труднощів. Студенти самостійно знаходили підтвердження врахування автором шкільного підручника з англійської мови того чи іншого принципу, а за їх відсутності озвучували власні ідеї щодо можливих шляхів їхнього використання. Це свідчить про вмотивованість, доступність та доцільність виокремлення саме означених принципів добору мовного, мовленнєвого, ілюстративного, інформаційного матеріалу.

На практичних заняттях із дисципліни «Аналіз підручників з англійської мови» студенти аналізували підручники та комплекси, рекомендовані МОН

України. Варто зазначити, що у 2014-2015 н.р. кількість основних підручників та навчальних посібників з англійської мови для всіх етапів навчання становила 31, а кількість додаткових перевищувала 100 [2], що певною мірою дозволяє творчо підходити до вибору базового шкільного підручника за наявності необхідних вироблених навичок аналізу.

Завданням студентів було здійснити аналіз змісту окремих шкільних підручників з урахуванням означених нижче вимог:

- ✓ оволодіння школярами тим рівнем комунікативної компетентності, що визначений чинною навчальною програмою диференційовано для кожного етапу навчання;
- ✓ можливість сформувати в учнів уміння й навички іншомовного спілкування у всіх його функціях у межах сфер і тем, окреслених програмою;
- ✓ комплексне, взаємопов'язане і збалансоване оволодіння всіма видами мовленнєвої діяльності;
- ✓ концентричність представлення навчального матеріалу, його ситуативну обумовленість;
- ✓ формування в учнів соціокультурної компетентності, сприяння вихованню толерантного ставлення і поваги до культури, звичаїв, способу життя інших народів, мова яких вивчається;
- ✓ реалізацію культурологічного спрямування навчання за принципом «діалогу культур»;
- ✓ створення комунікативної атмосфери засобами змісту підручників, наближення її до умов реального спілкування, надання можливості використовувати багатоканальну мовленнєву взаємодію;
- ✓ особистісну орієнтованість навчального матеріалу, зумовлену віковими особливостями учнів, їхніми інтересами, навчальним і життєвим досвідом;
- ✓ умови створення на уроках різноманітних соціально-комунікативних ситуацій, які дозволяють відтворювати в навчальному процесі атмосферу, наближену до реального спілкування;

✓ комплексне виконання практичної, виховної, розвивальної, освітньої цілей навчання;

✓ виконання завдань діяльнісного, проблемного, творчого характеру, що забезпечують розвиток креативного мислення, загальнонавчальних умінь, об'єктивного оцінювання, переосмислення свого досвіду, вироблення власних стратегій навчання;

✓ усвідомлене використання учнями власного навчального досвіду, міжпредметних зв'язків, що сприяє розвитку навичок порівняння, систематизації [3, 14-16].

Зазначені вимоги до змісту шкільних підручників узгоджуються з основними функціональними критеріями, дидактичними і методичними принципами іншомовної освіти відповідно комунікативно-діяльнісного, особистісно-орієнтованого, культурологічного підходів до навчання іноземної мови як важливого засобу міжкультурного спілкування і як механізму порозуміння в діалозі культур різних націй та народів [4].

Проте шкільний підручник, як модель навчального процесу, потребує розгляду вимог не тільки до змісту навчання англійської мови, а також вимог до структури, обсягу, принципів навчання, текстових, позатекстових матеріалів, вправ, відповідності діючим програмам, стандартам тощо.

Ще одним завданням для студентів було знайти недоліки в аналізованому підручнику / комплексі, а іншій групі запропоновано погодитись або не погодитись із думкою товаришів, відстоюючи власні позиції. Студенти найчастіше звертали увагу на нечіткість / некоректність у формулюванні завдань; невідповідність програмі, віковим особливостям, інтересам учнів; перенасичення / перевантаженість лексичним матеріалом; недостатність використання інтерактивних технологій навчання; неврахування загальнодидактичних принципів; відсутність зворотного зв'язку; наявність мовних неточностей тощо. Серед типових недоліків також виділяють відсутність чіткого розподілу навчального матеріалу, методична неправильність побудови вправ, відсутність комунікативного спрямування

переважної більшості вправ, нечітка організація контролю тощо [1]. Особливе занепокоєння викликали відсутність аудіо-, відеосупроводу, книги для вчителя. Також студенти вказали на необхідність впровадження інноваційних методів та підходів у навчальний процес.

Варто зазначити, що цікавим виявилось завдання для студентів описати власне бачення підручника з англійської мови для середніх загальноосвітніх навчальних закладів, а також почути їхню думку щодо того, хто повинен створювати і рецензувати нові підручники. Серед потенційних рецензентів студенти виділили філолога, методиста, психолога, учня, студента, викладача, носія мови, вчителя-практика, науковця, який працює в цій галузі, тобто це має бути творчий колектив. Цікавою стала пропозиція дізнатись думки учнів-носіїв мови із відповідного етапу навчання для співставлення інтересів та висловлення думки щодо використання текстових, позатекстових матеріалів, запозичення зарубіжних інновацій тощо. Також студенти були переконані, що і підручник значно б виграв, якби його укладав колектив авторів, адже колективне бачення, як засвідчує практика, завжди об'єктивніше.

Узагальнивши результати обговорення, ми дійшли висновку, що серед студентів є майбутні креативні укладачі (із цікавими ідеями, з якими погодились інші студенти) та майбутні рецензенти шкільних підручників з англійської мови.

Висновки. Практичний критичний аналіз шкільних підручників та комплексів, рекомендованих МОН України, майбутніми вчителями англійської мови є важливим компонентом навчальної діяльності, оскільки маючи навички такого аналізу вони зможуть, опираючись на особистісно-орієнтований підхід, підбирати підручник для роботи в школі, беручи до уваги розглянуті ними на практиці переваги та недоліки існуючих зразків. Серед ефективних прийомів формування навичок аналізу шкільного підручника нами були виділені наступні: критичний аналіз, оцінка, узагальнення, порівняння, класифікація, конструювання, моделювання тощо.

Список використаних джерел:

1. Гузь О.І. Аналіз підручників для навчання іноземних мов / О.І. Гузь // Народна освіта. Електронне наукове фахове видання. – Випуск №2 (11). – Режим доступу :

http://narodnaosvita.kiev.ua/Narodna_osvita/vupysku/11/statti/gyz.htm

2. Перелік навчальних програм, підручників та посібників, рекомендованих МОН України (2014-2015 н.р.) – Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/>

3. Редько В.Г. Засоби формування комунікативної компетентності у змісті шкільних підручників з іноземних мов. Теорія і практика : монографія / Валерій Редько. – К. : Генеза, 2012. – 224 с.

4. Редько В.Г. Лінгводидактичні засади навчання іноземної мови учнів початкової школи : монографія / В.Г. Редько. – К. : Генеза, 2006. – 135 с.

5. Редько В.Г. Якими бути підручникам з іноземної мови для початкової школи? / В.Г. Редько // Іноземні мови в сучасній школі. – Видавництво «Педагогічна преса», 2012. – № 1. – С. 16–19.

Капелюшная Татьяна

РАЗВИТИЕ НАВЫКОВ АНАЛИЗА ШКОЛЬНОГО УЧЕБНИКА

БУДУЩИМИ УЧИТЕЛЯМИ АНГЛИЙСКОГО ЯЗЫКА

Ключевые слова: *школьный учебник по английскому языку, анализ, преимущества, требования, недостатки, навыки.*

В статье предпринята попытка рассмотреть эффективные приемы анализа школьного учебника по английскому языку студентами направления подготовки «Филология. Язык и литература (английский)», которые могут быть ими использованы в практической деятельности при выборе учебника для работы в школе, учитывая его недостатки и преимущества.

Kapeliyshna Tetiana

PRE-SERVICE ENGLISH TEACHERS SKILLS DEVELOPMENT OF SCHOOL TEXTBOOK ANALYSIS

Key words: *school English textbook, analysis, benefits, requirements, imperfections, skills.*

The author attempts to consider effective methods of analyzing English school textbooks of students training direction "Philology. Language and Literature (English)", which they can use in practice selecting textbooks for school taking into account its advantages and disadvantages.